

gát, milyen a rendszere, hogyan lehet használni és mekkora a terjedelme. A szerkesztők szándéka és előszavuk állítása ellenére a munka a szükségesnél elméletibb és történetibb megközelítésre sikeredett. A nem könyvtáros használók ennél egyszerűbb, célratörőbb, gyakorlatiasabb eligazítást igényeltek volna. Az OSZK történetének megismeréséhez szükséges, egyébként érdekes és hasznos információk nélkül 14 ívnél sokkal rövidebben kellett és lehetett volna választ adni a címben feltett kérdésekre.

„Praktikus” célokat szolgál viszont a mutatók sora: a gyűjteményrészek katalógusainak felsorolása, a katalógusok épületszintek szerinti jegyzéke, a betűrendes tárgymutató, az OSZK állományáról kiadott kötetkatalógusok bibliográfiája, a cirill betűk átírási táblája.

A gyenge nyomdatechnika miatt az eredetileg szép és gyakorlatias eligazítást nyújtó illusztrációk (pl. a 38–41. és a 44–46. oldalakon) csúnyák, esztétikai élményt nem nyújtanak.

A 186 éves nemzeti könyvtár története során katalógusok ugyan mindig készültek, de csak két igazán nagy kísérletet tettek arra, hogy a kor színvonalán álló katalógusrendszert építsenek ki. Az egyik az 1936-os Fitz–Goriupp-féle reform volt, a másik Se-

bestyén Géza és munkatársainak vállalkozása a hatvanas években. A maga idejében mindegyik korszerű volt (a sors iróniája, hogy a modern technikát ma is az 1936-ban bevezetett adréma sokszorosítása jelenti!), és egy-egy negyedszázadra megoldotta a nemzeti könyvtár katalógustájékoztatásának a gondját. De ugyanennyi idő alatt mindegyik el is lehetetlenült. A gyakorlatból tudjuk, s a külföldi példák is ezt tanúsítják, hogy manuális, hagyományos módon nem lehet ekkora gyűjteményt úgy feltárni, hogy könnyen áttekinthető, egyszerűen hozzáférhető legyen, a szükséges művekre gyorsan ráleljen az olvasó. Ha egyéb érünk nem lenne a megújítás szükségessége mellett, ez a kiadvány a maga 14 íves terjedelmével, szerkezetével, egész mivoltában hangosan szóló érv a nemzeti könyvtár feltárórendszerének számítógépre alapozott korszerűsítése mellett.

A kötethez angol, német és orosz nyelvű tartalmi összefoglaló járul, de mindez – a félreértések elkerülése végett meg kell mondani – nem a külföldi kutatók tájékoztatását, inkább talán a nemzetközi csere céljait szolgálja.

Kiss Jenő
(FSZEK)

Előzetes katalogizálás a kanadai Nemzeti Könyvtárban

Noha a kanadai Nemzeti Könyvtár szolgáltatása, az előzetes katalogizálás (*cataloguing in publication* = CIP) mindössze 10 éves múltra tekinthet vissza, a címlap hátoldalán (verzóján) olvasható bibliográfiai leírás máris olyan általánossá vált az országban, hogy ma már szinte meglepő, ha nem található meg az újonnan megjelent könyvekben.

A CIP olyan mechanizmus, amely révén a könyveket már megjelenésük előtt katalogizálják. Az ezzel kapcsolatos eljárás Kanadában a következő: a publikálás munkálatai alatt a kiadó kitölt egy katalogizálási adatlapot a megjelenés előtt álló könyvekről, és azt a könyv címlapjának, tartalomjegyzékének és egyéb előzékeinek fotomásolatával együtt elküldi a megfelelő katalogizáló szervnek. Ez a kiadótól kapott információk alapján elkészíti a kiadandó könyv bibliográfiai leírását, és azt jóváhagyás végett megküldi a Nemzeti Könyvtárnak. Ha ez egyetértéssel, erről a katalogizálást végző szervet telefonon értesíti, amely azután a jóváhagyott leírást megküldi a kiadónak a könyv verzóján való megjelenítésére végett.

Kanadában az előzetes katalogizálás önkéntes, ennek ellenére igen széles körben alkalmazzák, minthogy nagyon előnyös mind a könyvtáraknak, mind a kiadóknak. A könyvtáraknak azért, mert a könyvben már meglévő bibliográfiai leírás felhasználása lehetővé teszi számukra a katalogizálás idejének és költségeinek lényeges csökkentését. A kiadóknak pedig azért, mert a CIP programban való részvétel már a könyvek megjelenése előtt széles publicitást jelent, a könyvrendelések gyakorlatilag előbbre hozhatók. Az előzetes leírást egész sor információs csatornán szétsugározzák, ideértve a külföldi könyvkereskedelmi kiadványokat a megjelenő könyvekről, a Nemzeti Könyvtár bibliográfiai szolgáltatásait (Canadiana, DOBIS, MARC) stb. Minthogy ezek az információs források, illetve szolgáltatások Kanadán kívül eljutnak Nagy-Britanniába, az USA-ba, Ausztráliába és más országokba is, a CIP programban való részvétel a kiadók külföldi hatásugarát is megnöveli.

Az előzetes katalogizálást Kanadában 1974-ben két egyetemi könyvtár indította el (*University of Bri-*

tish Columbia, York University), földrajzilag megosztva egymás között a programba bevonandó kiadókat. A következő évben a Nemzeti Könyvtárhoz fordultak azzal a kéréssel, hogy vállalja el a tevékenység koordinálását, bízva abban, hogy ezáltal az előzetes katalogizálás minősége, egységessége és szabványos volta is biztosítva lesz. 1976. január 1-jével a Nemzeti Könyvtár – egyelőre kétévi kísérleti időre – meg is kezdte a CIP programban való tevékenységét. Eleinte mint koordináló szerv, a kiadókkal az említett két egyetemi könyvtár áll közvetlen kapcsolatban. Két év elteltével azután a Nemzeti Könyvtárnak a programban való részvétele állandósult és kibővült.

A kanadai CIP program decentralizáltsága szinte egyedülálló. Míg pl. az USA-ban a Kongresszusi Könyvtár az előzetes katalogizálás keretében valamennyi kiadóval közvetlenül tart kapcsolatot, addig Kanadában a Nemzeti Könyvtár mint CIP-szerv – eltekintve néhány montreali angol nyelvű kiadótól – csak az Ottawa területén levő kiadókkal. A többiekkel ezt a kapcsolatot a nagyobb könyvtárak szervezik és gondozzák. Az utóbbi időben további terü-

leti megosztások jöttek létre újabb jelentős könyvtárak bekapcsolódásával. A programnak jelenleg 14 taghálózata van, amelyekben állami és nem állami könyvtárak egyaránt részt vesznek.

Míg 1976-ban 101 kiadó vett részt a programban, és több mint 500 műbe került előzetes leírás, addig 1985/1986-ban a részt vevő kiadók száma 678 volt, és csaknem 3900 könyv előzetes katalogizálása történt meg. A fejlődést jelző adatok évről évre növekedtek, megtorpanás, visszaesés eddig nem volt észlelhető.

Újabbban a Torontói Egyetem javaslatára az online előzetes katalogizálás kérdése került napirendre. Remény van arra, hogy a hivatalos kiadványok előzetes katalogizálása terén is lesz előrehaladás, továbbá hogy az eddig még részt nem vevő vidéki kiadók is rövidesen bekapcsolódnak a programba.

/Cataloguing in publication at the National Library of Canada. = National Library News, 18. köt. 7–8. sz. 1986. p. 3–4./

(Balázs János)

Előzetes katalogizálás az Egyesült Államokban és Kanadában

Az előzetes katalogizálás (*cataloging in publication = CIP*) gondolata már 1876-ban felmerült. Gyakorlati megvalósításával azonban csak 1958-ban kezdtek kísérletezni a Kongresszusi Könyvtár (USA) munkatársai. A próbálkozás akkor még kudarcba fulladt. A könyvtáros társadalom egyre erősebb nyomására 1969-ben az "eszmé – végre – testet öltött", s azóta folyamatosan működik.

Kanadában 1971-től a Kanadai Osztott Katalogizálási Csoport (Canadian Shared Cataloguing Group) készítette elő a CIP programot, amely 1974-ben indult meg. Míg az Egyesült Államokban a Kongresszusi Könyvtár készíti el a kiadók által megküldött imprintatúrák alapján a CIP rekordokat, és azután küldi szét őket a könyvtárnak, addig Kanadában a földrajzi és nyelvi szempontok szerint kiválasztott könyvtárak tisztázták az előállítás, a National Library of Canada (NLC) pedig az ellenőrzés. Ezután kerülnek be a rekordok a Canadiana nemzeti adatbázisba, a CANMARC szalagokba, az LC Marc Record Distribution Service-be és a nyomtatott forrásokba. Miután egy-egy könyvtárba valamely könyv beérkezik, leírását már csak ellenőrizni kell, illetve szükség szerint kiegészíteni a helyi adatokkal.

Az Egyesült Államokban a kiadók nem sok hasznot reméltek a CIP programtól. Kanadában viszont nagy volt a lelkesedés, mert a kanadai új könyvek propagálása addig nem volt igazán hatékony. A kiadók úgy gondolták, hogy minél korábbi róluk az információ, annál inkább remélhető könyvtári beszerzésük.

A könyvtárosok eleinte túlzott reményeket fűztek a CIP-hez. Eredetileg azt várták tőle, hogy a Kongresszusi Könyvtár "master card"-jai alapján készült katalóguskártya-szettel (melyet a könyvvel együtt kapnának meg) azonnal el tudják végezni a katalogizálási munkálatokat is. Sajnos, ezt a megoldást el kellett vetni, mert a kiadók nem tudták vállalni a szett előállításával járó többletmunkát és -költséget.

De ez az álom azért sem valósulhatott meg, mert időközben kétségek támadtak a CIP rekordok megbízhatóságát illetően. Kiderült ugyanis, hogy a rekordokat nem lehet végleges leírásnak tekinteni, hiszen a megbízott könyvtárak nem a kész könyvből, hanem imprintatúrából dolgoznak, amelyről gyakran alapvető adatok hiányoznak (pl. kiadásjelzés, alcím, oldalszám, ár, néha a címlap). Időnként megbízhatatlanok a szerzőségi adatok, a név-